

“Gemeenten niet voor opheffing waterschappen”

Eind augustus trokken zware regenbuien over ons land. Kelders liepen onder, tunnels bleven vol water staan, water liep de winkels in. Het trok landelijk de aandacht. Het raakvlak tussen de hemelwateropvang en de inrichting van de openbare ruimte manifesteerde zich in alle duidelijkheid. Het aspect van het waterbeheer dat telkens weer de meeste discussie oproept vanuit de hoek van de gemeenten, is het verder sluiten van de waterketen. Een gesprek over rioleringszaken met Gert Dekker, projectcoördinator Stimuleringsprogramma KRW/WB21 en spreekbuis van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Het gesprek vond plaats in het hoofdkantoor van de VNG, een indrukwekkend pand in Den Haag, dat ooit door Koning Willem II als manege gebouwd is en later tot kerk werd omgedoopt. Vorig jaar werd de traditionele kantoorinrichting vervangen door een moderne, flexibele werkomgeving.

Wat doet de VNG op rioleringsgebied?

“Wat betreft de vaktechnische inhoud leunen wij als VNG op RIONED, dat een groot kenniscentrum op rioleringsgebied heeft opgebouwd in de afgelopen twintig jaar. Daar kunnen onze leden, de gemeenten, met hun technische vragen terecht. Wij ondersteunen hen bij de beleidsvorming en de wetgeving. Wij voeren het beleidsmatig overleg met de Unie van Waterschappen (UvW), het Interprovinciaal Overleg (IPO),

de Vewin en het Rijk. Wij sluiten bestuur-akkoorden en dergelijke. We hebben een dynamische tijd achter de rug, waarin op landelijk niveau veel is gebeurd rondom het thema doelmatig waterbeheer. In zo'n periode is het voor een koepel als VNG altijd heel lastig om onze leden op de hoogte te houden van alle ontwikkelingen.”

Is het haalbaar om 430 leden te betrekken bij beleidsontwikkelingen?

“Toen de KRW aan de orde kwam, bleek het lastig om de gemeente daarbij te betrekken, terwijl er ook allerlei maatregelen in de gemeentelijke sfeer nodig waren. Samen met Verkeer en Waterstaat hebben wij toen het programma van de Gemeenteambassadeurs Water ontwikkeld. Doel was de gemeenten te betrekken bij de regionale uitwerking van de KRW. Het ministerie stelde het geld hiervoor beschikbaar, wij hebben gemeentemensen in de regio vrijgemaakt om de gemeenten te informeren en stimuleren. Dat werkte prima. Wij doen nu hetzelfde bij de uitvoering van het Delta-programma en het verder invullen van de samenwerking binnen de afvalwaterketen, in dit geval samen met VROM. Dit voorjaar zijn deze mensen actief geweest voor de benchmark riolering, met het doel dat zoveel mogelijk gemeenten aan deze benchmark zouden meedoen. Dat is gelukt. Alle gemeenten hebben mee gedaan.”

Wat zijn op het ogenblik de gemeentelijke taken in het waterbeheer?

“Daarin kun je drie sporen onderscheiden. Het eerste is dat het rioleringsbeheer op basis van de Wet Milieubeheer een taak van de gemeente is: de zorgplicht voor het vuile water, het hemelwater en het grondwater. Het tweede is dat het beheer en het onderhoud van het oppervlaktewater weliswaar een taak van het waterschap is,

maar in de praktijk voortdurend afgestemd moet worden op de onderhoudstaken van de gemeente, als eigenaar en beheerder van de oevers en de openbare ruimte om dat water heen. Derde spoor is dat de gemeente als verantwoordelijke voor de ruimtelijke ordening allerlei maatregelen mogelijk moet maken die gewenst worden op basis van bijvoorbeeld waterberging, de KRW en het Deltaprogramma. Als de KRW vraagt om natuurvriendelijke oevers, moet de gemeente deze als grondeigenaar en als ruimtelijke ordenaar in het gemeentelijk bestemmingsplan mogelijk maken. Ook bij het Deltaprogramma komt een RO-spoor om de hoek kijken. “In zo'n regionaal ontwikkelingsproces is het bovendien lastig om de juiste ingangen binnen de gemeentelijke organisatie te vinden en de juiste mensen aan tafel te krijgen.”

“De samenwerking tussen gemeenten verdient aandacht, de samenwerking binnen vooral grotere gemeenten eveneens. De ene gemeente heeft zijn zaken op watergebied beter op orde dan de andere. Accenten worden anders gelegd. In het interview met medewerkers van Zwolle (H₂O nr. 13, 2010) zag je dat het grondwaterbeheer daar aparte aandacht kreeg. Maar ook het werkveld van het traditionele rioleringsbeheer wordt steeds complexer. De veranderingen in de neerslag vragen veel inventiviteit. Het beheer moet daarnaast afgestemd worden op het milieubeleid en grondbeleid, er zijn regels voor het aanbesteden van werken gekomen, er moet duurzaam ingekocht worden, veilig gewerkt worden enzovoort.” “De complexiteit van het vakgebied neemt toe, terwijl wij het aantal deskundigen zien afnemen. Ervaren mensen gaan met pensioen, de instroom van jonge mensen is kleiner dan de vraag. De gemeenten merken dit al. Het personeelstekort is ook een drijfveer om de banden in de afvalwaterketen aan te halen. Intensieve samenwerking tussen gemeenten onderling en tussen gemeenten en waterschappen zou daarvoor een oplossing kunnen zijn.”

Wat is de stand van zaken op dit punt?

“De koepels, UvW en VNG, hebben inmiddels afspraken gemaakt. Ook daarin kun je een drietal elementen onderscheiden. Zij hebben het Rijk gevraagd om onderdelen van de wetgeving, die belemmerend zijn voor doelmatig werken, aan te passen. Dat doet zich voor bij het al dan niet aanbrengen van riolering in het buitengebied en bij de aansluitverordening die het lozen vanuit de riolering op de zuivering regelt. Het uitgangspunt moet zijn: samenwerken op basis van afspraken en niet op basis van eenzijdige voorschriften. In het verleden kwam het te vaak voor dat de overheid die bepaalt (doelen stelt) niet betaalt. We weten nu dat dat de doelmatigheid niet ten goede komt. Dat moet dus anders.”

“Tweede punt is dat waterschappen en gemeenten investeringsprogramma's in riolering en zuivering goed op elkaar afstemmen. Dat gebeurt al in de OAS-en (optimalisatiestudie afvalwaterbehandeling), maar dat kan beter en minder vrijblijvend. Daar is een juridische borging

voor nodig. De vrijblijvendheid moet eraf om tot een maximaal effect te komen. De problematiek van de zware buien speelt hierbij ook. Je kunt onmogelijk al dat water in buizen opvangen. Er zijn maatregelen in de openbare ruimte nodig om daar berging te creëren. De inrichting van de openbare ruimte is dan ook bepalend (onder andere stoepranden, waterpleinen, groenvoorzieningen). Die worden mede bepaald door uitgangspunten van gebruikswaarde, esthetische vormgeving, toegankelijkheid voor rolstoelen, onderhoudsbehoefte etcetera. Dat zijn altijd lokale afwegingen die je op niet te grote schaal moet maken. De Commissie Feitenonderzoek heeft geconstateerd dat je kennis en capaciteit moet bundelen om tot voldoende schaalgroottes te komen. Hier kiezen wij als uitgangspunt voor de grootte van de zuiveringskring.”

Een zuiveringskring is het gebied dat naar één rwzi afvoert?

“Ja. Wij kiezen daarvoor om niet te ver van de ruimtelijke ordening en het beheer van de openbare ruimte af te komen. Dus wel het bundelen van kennis en capaciteit en tegelijkertijd dicht bij de gemeentelijke praktijk.” “Het derde element is de uitvoering van operationele taken. Dat gaat over beheer van gemalen, telemetrie, rwzi's, meten en inspecteren. Daar achten wij een grotere schaal mogelijk. Deze knip, deze tweedeling maken wij bewust om inderdaad de beoogde besparingen te kunnen realiseren. Het grote geld van de riolering zit aan de kant van de investeringen en dan vooral in relatie tot het omgaan met overtollig regenwater. Dat wordt maar al te vaak vergeten.”

Dan zijn de waterketenbedrijven nog ver weg.

“Wij zijn nu met deze aanpak gestart. Wij hebben veel regionale bijeenkomsten gehouden en iedereen geïnformeerd over de afspraken tussen de koepels. In Limburg is via WBL ook WML zijdelings betrokken. In Gelderland lopen al jaren waterketenpilots om na te gaan hoe het beheer beter, sneller en goedkoper kan. Maar de eerste vraag nu is hoe wij onze aanpak in de regio's gaan implementeren. Allerlei methoden van aanpak worden vergeleken. De enorme bezuinigingsopgaven die eraan komen, werken daarbij versnellend. Samen met het probleem van de vakmensen en de noodzaak van rioolvervanging vormen zij een momentum voor beweging. Belangrijk is dat wij niet in structuurdiscussies vervallen, maar vanuit de inhoud blijven werken en vanuit de samenhang van de werkprocessen besparingen realiseren, al is het in kleine stappen. Of dat uiteindelijk tot waterketenbedrijven leidt, ik weet het niet. Het sluiten van de waterketen is geen doel op zich.”

Hoe staat de VNG in de discussie over de toekomst van de waterschappen?

“De gemeenten zijn niet voor het opheffen van de waterschappen. Overdracht van de waterschapstaken aan de provincie brengt deze in een dubbelrol die wij niet wensen. De dubbelrol van uitvoerder en toezicht-

houder. Vorming van één centrale rijksdienst zou ons dwingen tot permanent overleg met het ministerie. Dat is veel te ver weg. Daar zitten wij ook niet op te wachten. Met het gezamenlijk aanpakken van de afvalwaterketen leveren wij in ieder geval een bijdrage aan vermindering van de bestuurlijke drukte.”

“Wij wachten uiteraard de kabinetsformatie af. Ook binnen onze vereniging loopt een discussie over de inrichting van het openbaar bestuur op langere termijn. De gedachte om onze bestuursstructuur ingrijpend te veranderen door de provincies op te heffen of het aantal gemeenten te beperken tot 35, leidt tot veel emotie. De meningen zijn verdeeld. Het is moeilijk als vereniging om over zulke vragen tot een eensluidend standpunt te komen. Daarnaast leveren dergelijke veranderingen nauwelijks geld op. Dat moet je zoeken bij de woningmarkt, gezondheidszorg, de volkshuisvesting en sociale zaken.”

“Als gemeente wil je dicht bij de burger staan, moet je de loketfunctie goed uitoefenen. Tegelijkertijd is de trend dat de rijksoverheid decentraliseert en steeds meer taken naar de gemeenten schuift. Dat leidt ertoe dat schaal en taken niet meer in balans zijn, en dat je toch al een ontwikkeling naar grotere eenheden hebt. Wat er in de toekomst gebeurt, zal vooral ook afhangen van het al dan niet uitoefenen van centrale doorzettingsmacht van bovenaf. Het effect daarvan hebben wij gezien bij de concentratie van zowel drinkwaterbedrijven als waterschappen.”

Wat heb jijzelf tot dusverre gedaan?

“Ik ben geboren in 1971 in Zaandam, opgegroeid in Wormer en in Akersloot. In 1989 ben ik in Delft geodesie gaan studeren. Na een jaar ben ik overstapt naar de opleiding tot geohydroloog aan de VU. Tijdens mijn studie heb ik veel stage in het buitenland gelopen. Eerst bij IWACO in Mauretanië, waar boorlocaties voor drinkwaterwinning gezocht werden. Wij deden daar veldonderzoek naar de kwaliteit en druk van het aanwezige grondwater en zochten breukzones op om voldoende capaciteit te halen.”

“Van 1994 tot 1995 heb ik in Botswana gewerkt, in de Kalahariwoestijn. Een promovendus van de VU deed onderzoek bij de geologische dienst van Botswana en schakelde daarbij ook afstudeerders in. Na mijn afstuderen in 1995 was mijn eerste baan bij CSO, adviesbureau voor milieuonderzoek in Bunnik. Ik hield mij bezig met grondwatermodellen ten behoeve van bouwputbemalingen, bodemsaneringen en dergelijke. In 1998 ben ik overstapt naar DHV in Amersfoort. Vanuit de bodemverontreiniging kwam ik steeds meer in contact met de waterproblematiek. Onder andere met de grondwateroverlast in de bebouwde kom. Toen was nog niet duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk was. Wat mij trok was de inhoudelijke complexiteit, maar

ook de communicatie met de burger en de bestuurlijke kant. De combinatie van deze drie aspecten maakt het hele watergebied interessant, zeker wanneer het om veranderingen gaat.”

Wanneer ben je bij de VNG gekomen?

“In 2006 ben ik bij DHV weggegaan en heb ik samen met twee collega's een adviesbureau opgericht: Ambient Advies. Onder de vlag van Ambient ben ik op detacheringbasis bij VNG projecten gaan coördineren. Toen ik kwam zat Evert van der Meide, de waterman van de VNG, er nog. Toen deze naar VenW ging, heb ik zijn rol overgenomen en werd ik het aanspreekpunt voor water. Inmiddels is deze vacature vervuld door de komst van Reginald Grendelman. Ik zal mij primair bezighouden met het begeleiden van de 25 gemeenteambassadeurs Water en daarnaast met de implementatie van het intensiveren van de samenwerking op het gebied van afvalwater.”

Hoe zie jij je toekomst?

“Ik geniet van het werk dat ik doe. Op technisch gebied moeten inspelen op de steeds intensievere buien. Welke maatregelen moet de gemeente nemen om water op straat te accepteren zonder dat het de huizen inloopt, zonder dat er schade ontstaat, zonder dat de hulpdiensten steeds moeten uitrukken? Een urgent probleem, waarbij in de breedte nog veel te doen is.” “Bestuurlijk is het een spannende tijd. Het werken op het grensvlak van wetgeving, beleid en inhoud trekt mij bijzonder. Ook omdat het over een publiek belang gaat. Of zich in de riolering bedrijfsachtige structuren zullen ontwikkelen, betwijfel ik. In de drink-

“Complexiteit riolering neemt toe, aantal deskundigen neemt af”

waterwereld past dat goed, in de zuivering kan het ook. Maar in de riolering verwacht ik eerder samenwerkingsverbanden in de vorm van een gemeenschappelijke regeling of corporatie. Een centrumgemeente die buurgemeenten bedient, kan ook.”

“Het rioleringsveld is het meest complexe deel van de waterketen, daar zijn geen eenvoudige oplossingen mogelijk die overal toepasbaar zijn. Daar moet je constant mogelijkheden binnen de lokale situatie zoeken. Mijn visie is: 'Ga aan de slag vanuit de inhoud, kijk waar je winst kunt realiseren door samen te werken en beter te sturen, dan komen die besparingen vanzelf.' Stap voor stap.”

Maarten Gast